

თამთა ღონღაძე
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

**ილია ჭავჭავაძისა და ვაჟა-ფშაველას პროზის
ურთიერთმიმართებისათვის**

ვაჟა-ფშაველას პროზა მრავალფეროვანია. მის მოთხრობებში, გარდა ბუნების გასულიერებისა, რომელსაც ყველაზე ხშირად განიხილავენ ხოლმე, საინტერესო და მნიშვნელოვანია სხვა მოტივებიც. აღნიშნულ თხზულებებზე დაკვირვება გვიჩვენებს, რომ მათში გამოიყოფა ორი იდეური მიმართულება: ერთი, რომელშიც დიდია თერგდალეულთა გავლენა და რითაც ვაჟა მათი გზის გამგრძელებლად გვევლინება და, მეორე, მწერლის ინდივიდუალური იდეური ხაზი, სადაც ავტორის მსოფლმხედველობის სრულიად ახალი და განსხვავებული მხარეა წარმოჩენილი.

ვაჟა-ფშაველას პროზაზე 60-იანელთა შემოქმედების გავლენა სხვადასხვა თხზულების ანალიზის ფონზე იკვეთება. ვინაიდან მოცემული ტექსტები ფართო საზოგადოებისთვის მეტ-ნაკლებად უცნობია, მსგავსების წარმოსაჩენად აუცილებლობა მოითხოვს ვრცელი ტექსტების ციტირებას.

1887 წელს იბეჭდება „ოთარაანთ ქვრივი“, 1888 წელს კი ვაჟა-ფშაველას მოთხრობა — „დარეჯანი“. „ოთარაანთ ქვრივის“ მთავარი პერსონაჟის შესახებ ვიგებთ, რომ იგი ოცდაოთხი წლის ყოფილა, როდესაც დაქვრივებულა და ერთი წლის შვილი დარჩენია; მას შემდეგ მხიარული ფერი აღარ ჩაუცვამს. ბევრი მთხოვნელი გამოსჩენია ქალს, მაგრამ აღარ გათხოვილა, გარდაცვლილი ქმრის ერთგული სამუდამოდ დარჩენილა. ვაჟა-ფშაველას მოთხრობის გმირიც — დარეჯანი, ახალგაზრდა, თვრამეტი წლის დაქვრივდა და მასაც მცირეწლოვანი ვაჟი დარჩა გასაზრდელი. მთხოვნელი მასაც ბევრი ჰყავდა, თუმცა ვერ უბედავდნენ თქმას; მხოლოდ სხვა თემისა და სოფლის მცხოვრებმა — ურჯუკმა გაუზზავნა მაჭანკლად თავისი მოხუცი მამიდა. დარეჯანმა ძალიან იწყინა შამანდუხის სიტყვა: „— მაგისტანა ქართულების გაგონება არ მინდარის, მაგად თუ დასძვრები აქა, შე სულელო?! ადუ, ადუ, გამოსძვრე აქითა. ადუ, დაითხიე, თორო ერთს უნამუსობას გაჭმევ, ჩემის გამახარეს დღეგრძელობამა“ (ვაჟა-ფშაველა V 1964: 49). მაშასადამე, ამ გმირების პრეისტორია, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ მსგავსია.

ილია ჭავჭავაძისა და ვაჟა-ფშაველას პროზის ურთიერთმიმართებისათვის

პერსონაჟთა ხასიათების გახსნის ერთნაირ ხერხს იყენებს ორივე ავტორი. ილია ჭავჭავაძე მკითხველს აცნობს, თუ რას ეუბნება თანასოფლელებს თხზულების მთავარი გმირი. იგი სიზარმაცეს და უსაქმურად ყოფნას საყვედურობს ყველაზე ხშირად ადამიანებს. მაგალითად, გავიხსენოთ რამდენიმე: „— რაო, მუქთამჭამელო? — ეტყოდა ხოლმე. — შენს ქმარს თავისთავის გამოკვება კი ეადვილება, რომ შენც მუქთად გკვებოსო. რას დაგიკრებია გულზე ეგ დასამიწი ხელები“ (ჭავჭავაძე 1985: 229); „— შე არ-დასაცალებელო, რისთვის მოუცია ღმერთს ეგ ბარძაყის ოდენა მკლავები!.. დახე, დახე, ამ წუწკსა, წუწკის შვილსა, სამგლე გოჭსავით გათხვირულა, ლუკმა-პურის შოვნის უნარი კი არა აქვს. რა კარგი დაეყრებათ ამ შენს ცოდვის შვილებსა! შენი მაყურებლები შენგან აბა რა კარგს ისწავლიან!“ (ჭავჭავაძე 1985: 230) ვაჟა-ფშაველას პერსონაჟიც უქნარობას საყვედურობს სოფლის მცხოვრებლებს: „შენ ამას არ ედავებოდე, ბენავო, მამულსა, გაისარჯო, თავად გააკეთო მამული, ის გირჩენია. ღმერთმა იმით არ მოგვცა ე ხელები, გაისარჯენითო, განა იმითა, რო მიწის საჭმელად გაასუქეთო“ (ვაჟა-ფშაველა V 1964: 49). დარეჯანი თავის შვილსაც იმავეს არიგებს: „— განა სულ ქორწილი იქნება, მწერელ-ჩვილო!? მალე შამოგელევა მუქთი სასმელ-საჭმელი. შენი ქორწილი აი შენი სახლი და საქმეა, არ იცია!“ (ვაჟა-ფშაველა V 1964: 50).

ოთარაანთ ქვრივი და დარეჯანი თავად წარმოადგენენ მშრომელი და ძლიერი ადამიანის მაგალითს, რის გამოც სოფელი მათ პატივს სცემს და გარკვეული კრძალვა-რიდითაც კი ეკიდება: „— მე და ჩემმა ღმერთმა, ბარაქალა დედაკაციო, — იტყოდა ხოლმე დათია ბადიაშვილი ოთარაანთ ქვრივზედ, — არც სხვისას შეირჩენს, არც თავისას შეარჩენს სხვასა. ახლა შინა ნახე, — რა ამბავი აქვს: მთელი დღე ციბრუტით ტრიალებს ოჯახში. იმისი ხელი და ფეხი დილიდამ საღამომდე არ დადგებო“ (ჭავჭავაძე 1985: 229); „სოფლელნი დარეჯანს გამრჯელს ეძახდენ: „დარეჯანი ისე არ დააყენებს ხელთა, როგორც ე ჩამდინარნი წყალნი არ დადგებიანო“ (ვაჟა-ფშაველა V 1964: 50). „სოფლელნი დარეჯანს ათასნაირ, არა საძრახს და საკიცხავს, არამედ სასიქადულო სახელს ეძახდენ. მე ამ სახელებიდან ორი მახსოვს: ერთი „დევა“ და მეორე „პარახოტა“ (ვაჟა-ფშაველა V 1964: 48). ოთარაანთ ქვრივს „დევას“ არ ეძახდნენ, მაგრამ ვიცით, რომ პატივისცემასთან ერთად შიშიც ჰქონდათ და ბავშვებსაც კი აშინებდნენ ხოლმე მისი სახელით.

ილია ჭავჭავაძის ზემოთ აღნიშნულ მოთხრობაში ერთ-ერთი საინტერესო ეპიზოდია სოფლის საყვედური ქალის მიმართ; მართალია, ზოგი აქებს მის მუხლჩაუხრელ შრომას, მაგრამ ვხედავთ, რომ იმ სოციუმში, რომელშიც მწერალმა ოთარაანთ ქვრივი დაგვიხატა, არ არის მიღებული ქალის ასეთი ფიზიკური შრომა: „თუმცა სოფლელნი ბევრს იძახდნენ: ვის გაუგონია დედაკაცის ბარი და თოხიო, მაგრამ ოთარაანთ ქვრივი არას დაგიდედათ.

— თუ არ გაუგონიათ, ეხლა გაიგონონო, — ამბობდა ხოლმე. — მითამ მე რითა ვარ ნაკლები აიმ დამპალ გოგიაზედ! თუ იმასა ჰშვენის ბარი და თოხი, მე რაღა ღვთისაგან შერისხული ვარ. რა ვუყოთ, რომ ის მამაკაცია და მე დედაკაცი. მითამ ჩემზედ წინ რით არის? იმასაც ორი ხელი და ფეხი აქვს და მეცაო“ (ჭავჭავაძე 1985: 233). აღნიშნული ეპიზოდით ილია ჭავჭავაძე აკრიტიკებს საზოგადოების სტერეოტიპულ შეხედულებას ქალისა და კაცის შესახებ და ამის განსახიერებას მისი პერსონაჟი წარმოადგენს, რომელმაც ოჯახის უფროსობა თავის თავზე აიღო და ღირსეულად ჰპატრონობდა ქმრის დანატოვარ ქონებას. თხზულების ერთ-ერთი თავი — „ხუთი ქისა“, ნათლად აჩვენებს ილიასეულ შეხედულებებს, თუ როგორ უნდა შრომობდეს და როგორ იყენებდეს თავის ნაღვაწს ადამიანი; არც ის არის შემთხვევითი, რომ ამ ქისების „გამგებლად“ ქალი დაგვიხატა. ავტორმა გვიჩვენა, თუ რამდენად მნიშვნელოვანი და ნაყოფიერი შეიძლება იყოს ქალის აქტიური ჩართვა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, და ეს, რაღა თქმა უნდა, უპირველესად, ჯერ საკუთარი ოჯახიდან უნდა იწყებოდეს. როდესაც „ოთარაანთ ქვრივი“ იბეჭდება, აღნიშნული გენდერული პრობლემა იმ პერიოდისთვის და იმ საზოგადოებისთვის მნიშვნელოვანია.

განხილული ეპიზოდის ანარეკლი ჩანს ვაჟა-ფშაველას მოთხრობაშიც. დარეჯანის შემხედვარე ხალხიც პარალელს ავლებს კაცთან: „ვინც ამ სახელებს („დევა“ და „პარახოტა“. — თ. ღ) დაუძახებდა დარეჯანს, იმას არ შეიძლებოდა თანაც არ დაემატებინა შემდეგი სიტყვები: „ბეჩავ, დედაკაცი, ცოდვა არ არია, შენ კაც არა ხარ?“ (ვაჟა-ფშაველა V 1964: 48) „მნახველები ყველა გააკვირვა დარეჯანმა. ბევრს არც კი სჯეროდა, თუ ის დედაკაცი იყო“ (ვაჟა-ფშაველა V 1964: 58). როგორც ვხედავთ, „ოთარაანთ ქვრივისაგან“ განსხვავებით, აქ არ ჩანს საყვედური ხალხის მხრიდან. ეს ალბათ უნდა აიხსნას იმ სოციუმის თავისებურებით, რომელშიც თავად ვაჟა-ფშაველა ცხოვრობდა. ფშავში, როგორც ვიცით, ქალები მუდამ მძიმე ჯაფაში იყვნენ.

ოთარაანთ ქვრივის ხასიათს, სანამ მწერალი უშუალოდ მთავარი ამბის თხრობას შეუდგება, მკითხველი ასევე ეცნობა მოკლე ისტორიებს, რომლებიც მას თავს გადახდენია. მაგალითად, გზირის მიერ ერთი ქათმის წართმევის გამო გუბერნატორთან მისვლის ამბავი; ერთი წვრილშვილიანი ზარმაცი ქვრივი დედაკაცი, რომელსაც ყოველკვირას მიაკითხავდა ოთარაანთ ქვრივი და საჭმელთან ერთად გააკიცხვასაც არ აკლებდა ხოლმე; მის მიერ მათხოვრების გაკითხვა და სხვ. ვაჟა-ფშაველას მოთხრობაშიც პატარ-პატარა ამბებით ვეცნობით დარეჯანს.

დარეჯანს ვაჭრები არ უყვარდა და თუ ჰკითხავდით, მიზეზად იმას გეტყოდათ, რომ რჯულძაღლები არიან და გვატყუებენ ბრმა-ყრუ ხალხსო. განსაკუთრებით არ სწყალობდა არუთინას, რომელმაც მამასახლისი მოქრთამა და ერთ გაჭირვებულ ოჯახს ვალში უკანასკნელი საარსებო წყარო, ორი კვებულა წაართვა. ერთი კვირის შემდეგ ვაჭარმა ჩამოიარა სოფელში და დარეჯანმა თავისი ძაღლები მიუსია. არუთინას ცხენები

დაუფრთხეს და ერბოიანი გუდები, ბოხები დაგორდა ხევში. ბოლოს მაინც შეეცოდა ქალს ვაჭარი, მივიდა მისაშველებლად და თან მუქარას და წყევლას არ აკლებდა. „დარეჯანი მაშინვე გამობრუნდა და პირზე ღიმილი მოუვიდა. პირველად ეხლა შევნიშნე იმისს პირზე მხიარულება, — ალბად გული მოიფხანა ცოტად მაინც...“ (ვაჟა-ფშაველა V 1964: 54)

დარეჯანი იყო სოფელში ყველა უპატრონოს გულშემატკივარი. ერთმა ქვრივმა ბავშვები მიატოვა და გათხოვდა. ბედის ანაბარად დარჩენილი ობლები დარეჯანმა წამოიყვანა სახლში და თან მთელ სოფელს ალიაქოთი აუტეხია. ბოლოს უპოვია ბავშვების დედაც, მაგრამ მეორე ქმრისგან ვერ წამოუყვანია. მწერალი აღნიშნავს, რომ დარეჯანს თუმცა თავის სოფელშიც ბევრი სადავიდარაბო საქმე ჰქონდა ხოლმე, მაგრამ შორს წასვლასაც არ იზარებდა. ერთხელ იგი ქიზიყში წასულა დაკარგული თანასოფელელის — ბეჟანის მოსაძებნად. ამ უკანასკნელს დიდი სანათესაო ჰყავდა, მაგრამ არავის აუღია თავის თავზე მისი მოძებნა. ამის გამო დარეჯანმა სტუმრად მისული ბეჟანის ბიძაშვილი სახლიდან გამოაგდო და თავად დაადგა ქიზიყის გზას. დაკარგული ფშაველი ვერ უპოვია, მაგრამ ქიზიყელები კი გაუკვირებია თავისი ბუნებით.

ერთხელ დარეჯანი შეესწრო, როგორ სცემდა მოხელე მის ვაჟს, გამახარეს. მან ქალსაც მოუღერა მათრახი, მაგრამ განრისხებულმა დარეჯანმა შუბი გაუსწორა და მოხელე იძულებული გახდა, უკან დაეხია. ამას თავად მოხელეც გაოცებით იხსენებდა და სხვებიც ლაპარაკობდნენ ხოლმე სოფელში.

„დარეჯანმა ცხოვრებაში დიდი წვა-დაგვა გამოიარა და წვა-დაგვითაც დაასრულა თავისი სიცოცხლე“ (ვაჟა-ფშაველა V 1964: 48). ოთარაანთ ქვრივის ცხოვრებასაც არ აკლდა მწუხარება, „ამ გამწარებულს წუთის-სოფელში ტკბილი სხვა რა არის, რომ სიტყვა იყოს“ (ჭავჭავაძე 1985: 230), — გვეუბნება პერსონაჟი. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, დარეჯანს და ოთარაანთ ქვრივს ადრე გარდაეცვალათ მეუღლეები, მარტო მოუწიათ ოჯახის შენახვაზე, შვილის აღზრდაზე ზრუნვა. მათ სხვა მწუხარებაც აერთიანებთ. დარეჯანს პატარა გოგო გარდაეცვალა: „ერთს წელს სუ გაბრუებული ვიყავ, ... დახელთილივით დავდიოდი. ერთხელისა, შუაღამისას, დიდი ნაორღვენი მოიდა, დელგმა, ავდარი. არ მეძინებოდა, ვერ მოიხუტენ თვალნი, ჩამოუდნეს დედა, ნენე მიდგებოდა თვალთ წინ. ვიფიქრე: ე ჩამოსადნობი, რას უწევარ ამაში?! მე აქა ვწევარ მშრალად და ეს ამოდენა ნიღვარი ჩემს შვილს გადასდის თავზედაო“ (ვაჟა-ფშაველა V 1964: 49) გაქცეულა დარეჯანი სასაფლაოზე და ამოუთხრია მიწიდან შვილი. კუბოსთვის თავი აუგლეჯია და მიცვალებულისთვის სახეზე რომ დაუწვია კოცნა, სუნი სცემია და ამას გამოუფხიზლებია.

ვაჟა-ფშაველას და ილია ჭავჭავაძის მოთხრობების ზემოთ აღნიშნული პერსონაჟების მსგავსება ცალსახაა. ოთარაანთ ქვრივიც და დარეჯანიც გამორჩეული, კეთილი,

ძლიერი და მშრომელი ქალის სახეს ჰქმნიან, რომლებიც აოცებენ და აკვირვებენ თანასოფლელებს. ისინი ჰგვანან ერთმანეთს ტრაგიკული ბედითაც, ადრე დაქვრივება და შვილის სიკვდილი მათი საერთო მწუხარებაა. ვაჟა-ფშაველას მთელ შემოქმედებაში შრომა ერთ-ერთი ძირითადი იდეური კონცეპტია. მას ავტორი წარმოგვიდგენს, როგორც საშუალებას, რათა ადამიანმა საკუთარი გზა ღირსეულად განვლოს. შესაბამისად, არც არის გასაკვირი, რომ ილია ჭავჭავაძის „ოთარაანთ ქვრივს“ გავლენა მოუხდინა მასზე და მოთხრობის მთავარი პერსონაჟის მსგავსი სახე საკუთარ შემოქმედებაშიც გადმოეტანა.

ილია ჭავჭავაძის შემოქმედებაში და, ზოგადად, XIX საუკუნის ქართულ ლიტერატურაში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ნაწარმოებია „კაცია-ადამიანი?“, რომელიც 1863 წელს გამოქვეყნდა. როგორც ჩანს, ამ თხზულებას გავლენა მოუხდენია ვაჟა-ფშაველაზეც და მისი მთავარი პერსონაჟით — ლუარსაბ თათქარიძით შთაგონებულს დაუწერია ზღაპარი — „მუცელა“, რომელიც 1895 წელს გამოაქვეყნა. მწერალი მოგვითხრობს, რომ სმა-ჭამეთის ქვეყანაში იყო ერთი ძალიან მდიდარი ოჯახი — მუცელაანი. ამ ოჯახის მამთავრისთვის, სახელოვანი მებრძოლისთვის ხალხს მუცელა შეურქმევია, რადგან მტრისთვის, ცხრა-ათი კაცისთვის მუცლები გამოუფატრავს და თავადაც მუცლის კანი ჰქონია გარედან გაჭრილი. გაიარა მრავალმა თაობამ, მათ ოჯახს კი სიმდიდრე არ აკლდებოდა. ახლა მუცელაანთ ოჯახში სამი ძმა ყოფილა. მათ შორის მუცელა ყველაზე უფროსი იყო. მისთვის მამას თავისი სახელოვანი პაპის სახელი დაურქმევია. მუცელას მოსახელე წინაპარი წერწეტი და წვრილი ყოფილა, თავად კი „გაბერილი რუმბი ეგონებოდა კაცს“ (ვაჟა-ფშაველა V 1964: 310). მუცელაანთ ოჯახი და, განსაკუთრებით, მუცელა ქეიფითა და სმა-ჭამით იყო ახლა განთქმული. როგორც გვახსოვს, თათქარიძეების ოჯახიც დიდი ქონების პატრონი იყო, ლუარსაბის ყოველდღიურ საფიქრალს კი ჭამა წაროადგენდა და ეს მის გარეგნობაზეც ასახულიყო. მუცელასაც „მხოლოდ ერთი საქმე ებარა — სმა-ჭამა“ (ვაჟა-ფშაველა V 1964: 311). „ისე მიყვარს ჩემი მარინე, როგორც ძროხის არტალო“ (ვაჟა-ფშაველა V 1964: 313), — ამბობდა ხოლმე შეხარხოშებული მუცელა თავის ცოლზე. ლუარსაბსაც მხოლოდ საჭმელი ახსენდებოდა, როდესაც სიყვარულის გამოხატვა მოუნდებოდა: „— შენ იცი, ჩემი რა ხარ? სულის წიწმატი, გულის ტარხუნა, გონების, აბა რა ვთქვა? — თუნდა მარილი იყოს“ (ჭავჭავაძე 1985: 123).

ლუარსაბისა და მუცელას ცხოვრების წესი კიდევ ერთი ნიშნით ჰგავს ერთმანეთს. ჭამის დიდი სიყვარულის მიუხედავად, ორივე მარხულობდა, ეკლესიაში დადიოდა და ეზიარებოდა. ამით ეგონათ, ღვთის წინაშე ვალმოხდილნი იქნებოდნენ და სინდისდამშვიდებულები ატარებდნენ თავის დღეს ჭამა-სმაში.

აღნიშნულ თხზულებებში განსხვავებული ფაბულაა და სიუჟეტიც სხვადასხვაგვარად ვითარდება, თუმცა ორივე მათგანში ავტორებს ერთი და იგივე პრობლემა აქვთ

ილია ჭავჭავაძისა და ვაჟა-ფშაველას პროზის ურთიერთმიმართებისათვის

დასმული, ერთ იდეას ამუშავებენ და მთავარი პერსონაჟების ხასიათის, გარეგნობის, ცხოვრების წესის მსგავსებაც სწორედ ამ საერთო იდეის ხორცშესხმას ემსახურება. ილია ჭავჭავაძემ „კაცია-ადამიანი?!“ მათ შესახებ და მათთვის დაწერა, ვინც „არც თავის სიცოცხლით უმატებენ რასმეს ქვეყანასა და არც თავის სიკვდილით აკლებენ“ (ჭავჭავაძე 1985: 199). გავიხსენოთ, რას გვეუბნება ავტორი ლუარსაბის სულის და გონების შესახებ: „ის „მონაბერი სული“ არსად არა სჩანდა, თითქო ჩამკვდარაო, ისე გაშლილიყო მის ბრწყინვალეების ქონშია. ... სწავლა, ღვთის მადლით, არაფრისა არა ჰქონდა. ჩვენი ლუარსაბი, მგონი, თითონაც ბევრს არ იცემდა თავში, — რატომ სწავლა არა მაქვსო“ (ჭავჭავაძე 1985: 123). სწორედ სულის და გონების სიღარიბე იყო მიზეზი მისი უნაყოფო ცხოვრებისა, რასაც საყვედურობს კიდევ ილია ადამიანს: მართალი ხარ, ჩემო ლუარსაბ, შენ კაცი არ მოგიკლავს, კაცისთვის არ მოგიპარავს, ერთის სიტყვით — რაც არ უნდა გექნა, არ გიქნია ... მაგრამ ეხლა ეს უნდა გკითხო: რაც უნდა გექნა, ის კი გიქნია?“ (ჭავჭავაძე 1985: 150)

ვაჟა-ფშაველამ ადამიანის, მისი სულის და გონების დანიშნულების პრობლემა განსხვავებულად და მაღალმხატვრულად წარმოაჩინა თავის თხზულებაში. „კაცია-ადამიანი?!“ თუ ავტორი ესაუბრება პერსონაჟსა და მკითხველსაც სულის, გონების, კაცის დანიშნულების შესახებ, „მუცელაში“ პერსონაჟს საკუთარი სული, ჭკუა და მუცელი აუჯანყდებიან და თითოეული მათგანი თავის გასაჭირზე ალაპარაკდება: „ს უ ლ ი. წამწყმიდე! წამწყმიდე! დამტანჯე, ჯვარს მაცვი, არასოდეს ჩემთვის საზრდო არ მოგიწოდებია. ვმჭლევდები და ლამი, რომ მოგკვდე; ... ჭ კ უ ა. დავიქანცე, დავიდალე მშიერ-მწყურვალი, დავიყმიდე უსაზრდოობით; გავლაყდი, გავშრი. ქონად ვიქეცი, წავხდი კაკალი კაცი. განა ღმერთმა რომ კაცს ჭკუა მისცეს, ასე ოხრად უნდა მიანებოს თავი, როგორც თქვენ აიღეთ ჩემზე ხელი?“ (ვაჟა-ფშაველა V 1964: 328). ილიას თქმით, ამგვარი ცხოვრებით ლუარსაბი და დარეჯანი არისხებდნენ ღმერთს, მუცელას კი დევები ეუბნებიან, რომ უფალმა სასჯელი განუწესა მას, რადგან მისგან ტირიან ცხვრები და ძროხები; ჰგოდებს პური და მარილი, მწვანილ-ბალახეული; ცრემლად იღვრება წვენი ვაზისა; მის გამო მოსთქვამენ ფრინველები და თევზები; „შეძრწუნებულა და შეწუხებულა ძილი და მცონარეობა“ (ვაჟა-ფშაველა V 1964: 322).

ილია ჭავჭავაძე მკითხველს ეუბნება, თუ ვინ არიან მისი პერსონაჟები და საიდან გაჩნდნენ: „ლუარსაბი და დარეჯანი შენს კალთაში დაბადებულან და შენის ძუძუთი გაზრდილან“ (ჭავჭავაძე 1985: 201); ვაჟა-ფშაველა კი ხსნის, თუ რამ დაბადა მუცელა: სმა-ჭამეთლებს ყველა საგმირო საქმე გამოლევიათ, მხოლოდ ჭამა დარჩენოდათ და ვინც იმით ისახელებდა თავს, სახელიც იმას რჩებოდა, „მაშასადამე, მუცელა გასამტყუნარი არ იყო. დროთა-ვითარებამ და მის მოთხოვნილებამ შეჰქმნა და დაბადა იგი...“ (ვაჟა-ფშაველა V 1964: 312).

თამთა ღონღაძე

მოთხრობები „ერემ-სერემ-სურამიანი“ და „ჩემი მოგზაურობა ერემ-სერემ-სურემიანეთში“ ასახავს ავტორის ხედვას მეთვრამეტე და მეცხრამეტე საუკუნეებში საქართველოში მიმდინარე პოლიტიკურ-სოციალურ მოვლენებზე. მათი ძირითადი იდეა ეთანხმება ილია ჭავჭავაძის შეხედულებებს, რომელნიც წარმოდგენილია როგორც „მგზავრის წერილებში“ ასევე პუბლიცისტურ წერილებში. ვაჟა-ფშაველას მოთხრობა — „წისქვილი“ განსხვავებულია მანამდე არსებული ქართული პროზისგან თავისი სიუჟეტითა და მხატვრული ხერხებით, თუმცა მწერლის სათქმელი ამჯერადაც ახლოს დგას ილია ჭავჭავაძის შეხედულებებთან საზოგადოებრივი მოღვაწეობის შესახებ. „წისქვილიც“ XIX საუკუნის საქართველოს ისეთ ტრადიციულ პრობლემატიკას ეხება, როგორცაა ხალხის გამოფხიზლება, მათთვის შრომა, საზოგადოებრივი მოვალეობის შეგრძნების გაღვივება, გამორჩეული, ხალხისთვის თავდადებული პიროვნებების ძიება-პოვნა ისტორიულ წარსულსა თუ აწმყოში; ასევე, კრიტიკა უცოდინრობისა, ცრუმორწმუნეობისა.

ვაჟა-ფშაველას შემოქმედების კვლევისას, რა თქმა უნდა, ყველაზე მთავარი მისი ინდივიდუალიზმი და ნოვატორობაა, თუმცა იმისათვის, რომ სრული წარმოდგენა გვქონდეს მწერლის იდეურ და მხატვრულ განვითარებაზე, აუცილებელია შევისწავლოთ გავლენები და ურთიერთმიმართებებიც იმ ავტორებთან, რომელთა მოღვაწეობაც დროში უსწრებდა ან ემთხვეოდა ვაჟა-ფშაველას მოღვაწეობას.

Tamta Ghonghadze

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

For the Interrelationship between Iliia Chavchavadze's and Vazha-Pshavela's Prose Summary

Vazha-Pshavela's prose is diverse. In addition to the personification of nature, which is most frequently discussed, other motives are also interesting and important in his short stories. By observation of those short stories, the following two ideological directions are distinguished: the first direction, in which the influence of Tergdaleulebi is quite big and with which Vazha continues their path, and the second direction, which is an individual ideological direction of the writer and which presents absolutely new and different part of the author's worldview. My article reviews the ideological and literary influence of the prosaic work of Iliia Chavchavadze, one of the most significant representative of Tergdaleulebi, on Vazha-Pshavela's short stories.

From this point of view I will review the short stories, such as: 'The Mill', 'Mutsela', 'Darejani', 'Erem-Serem-Suremiani', 'My Trip to Erem-Serem-Suremiani', etc.

The comparative analysis of Ilia Chavchavadze's and Vazha-Pshavela's short stories shows that Vazha-Pshavela uses Ilia Chavchavadze's techniques of presenting a character. For example, the main character of a short story 'Mutsela', by his physical characterization and his attitude to life, reminds the readers of LuarsabTatkaridze from the story 'Is He Human This Man?!. 'Is He Human, This Man?!' which was published in 1863, is one of the most important works of Ilia Chavchavadze and, in general, of Georgian literature of the 19th century. It seems that the story has influenced Vazha-Pshavela as well, who wrote the tale 'Mutsela' inspired by its main character LuarsabTatkaridze, which was published in 1895. Those stories have different story-line and the plot develops differently as well, although, in both stories, the authors have raised the same problem, they have developed one idea, and the similarity between the habits, appearance and lifestyle of the main characters serves for the implementation of that common idea. This short story includes the elements of satire as well, on which the influence of Ilia Chavchavadze's writing style is quite obvious. In the above-mentioned stories the main messages of the authors are quite close to each other, however this interrelation is not ideological and Vazha-Pshavela manages to show his individualism. Short stories 'Erem-Serem-Suremiani' and 'My Trip to Erem-Serem-Suremiani' convey the author's viewpoint on the political and social events happening in Georgian in the 18th and 19th centuries. The main idea of those short stories coincides with Ilia Chavchavadze's viewpoints presented in 'Letters of a Traveler' and in his publicist letters. Vazha-Pshavela's short story 'The Mill' differs from the preexisting Georgian prose by its plot and literary devices although, even in this case, the author's message is close to Ilia Chavchavadze's viewpoints on social activity.

A short story 'Darejani' is also very interesting, the prototype of the main character of which, in my opinion, is Otaraant Kvrivi (Otar's widow). The similarity between the above-mentioned characters of the short stories by Vazha-Pshavela and Ilia Chavchavadze is obvious. Otar's widow and Darejan are kind, strong and hard-working women, who astonish and surprise their fellow-villager. They are alike in terms of tragic fate as well, as they became widows early and the death of their children also became their common sorrow. Labour is one of the main conceptual ideas in Vazha-Pshavela's entire work. The author presents labour as the mean for the person to walk on his/her life path with dignity. Therefore, it is not surprising that Ilia Chavchavadze's 'Otar's Widow' might have influenced Vazha-Pshavela and, as a result, he transferred the main character of the story in his work as well.

Vazha-Pshavela's individualism and innovative thinking are, of course, most important for researching his work, however, in order to form a complete idea of the author's ideological and literary development, it is necessary to research the influences of and the interrelationships with the authors, whose works were ahead of or coincided with Vazha-Pshavela's work.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- ვაჟა-ფშაველა 1964:** ვაჟა-ფშაველა, თხზულებათა სრული კრებული ათ ტომად, V ტ., თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1964 წ.
- ვაჟა-ფშაველა 1964:** ვაჟა-ფშაველა, თხზულებათა სრული კრებული ათ ტომად, VI ტ., თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1964 წ.
- ჭავჭავაძე 1985:** ჭავჭავაძე ილ., რჩეული ნაწერები ხუთ ტომად, ტ. II, წერილები ლიტერატურასა და ხელოვნებაზე, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1985 წ.